EUROPEISKA UNIONEN OCH VÄRLDSHANDELSORGANISATIONEN

I detta faktablad förklaras Världshandelsorganisationens (WTO) roll, dess viktigaste funktioner och pågående reformansträngningar samt Europeiska unionens deltagande i organisationen. I det beskrivs WTO:s roll i handelsförhandlingar och tvistlösning, den senaste utvecklingen i multilaterala och plurilaterala förhandlingar, bland annat vid WTO:s senaste ministerkonferenser, och EU:s ståndpunkt om reformen av WTO. I faktabladet beskrivs också Europaparlamentets roll i utformningen och granskningen av EU:s handelspolitik och WTO-relaterade frågor enligt Lissabonfördraget.

WTO:S URSPRUNG OCH ROLL

Under 1900-talets första årtionden tvingade handelsfrågorna länderna till ett alltmer invecklat samspel, som skapade behov av en plattform för att underlätta och reglera handelsförbindelserna. Detta resulterade 1947 i Allmänna tull- och handelsavtalet (Gatt). Genom Gatt inrättades inte bara en rundabordskonferens som utformade en multilateral handelsstrategi, utan även ett system med internationellt erkända handelsregler. Den bakomliggande idén var att skapa lika villkor för samtliga medlemmar genom ”väsentlig nedsättning av tullar och andra hinder för handeln” och ”avskaffande av diskriminerande behandling i internationella handelsförbindelser”[1].

Under Uruguayrundan av handelsförhandlingar 1995 omvandlades Gatt, och Världshandelsorganisationen (WTO) inrättades som dess efterföljare. WTO inrättades 1995 och integrerade tidigare handelsavtal, såsom själva Gatt, jordbruksavtalet och avtalet om textil och konfektion. De viktigaste av dessa nya avtal är det allmänna tjänstehandelsavtalet (Gats) och avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (Trips). WTO har tre huvudsakliga verksamhetsområden:

— handelsförhandlingar,

— genomförande och övervakning av medlemmarnas handelspolitik, bland annat genom avtalet om handelspolitisk granskning, och

— lösning av handelstvister.

Vid WTO:s 13:e ministerkonferens (MC13) i Abu Dhabi, Förenade Arabemiraten, 2024 åtog sig ministrarna att reformera WTO för att förbättra alla dess funktioner. Vid MC14, som hölls i Yaoundé, Kamerun, den 26–29 mars 2026, antogs inga ministerbeslut om WTO:s arbetsplansreform, och arbetet kommer att fortsätta i WTO:s allmänna råd.

WTO-FÖRHANDLINGAR OCH WTO-REFORMER

Sedan 2001 har WTO:s medlemmar varit involverade i breda multilaterala handelsförhandlingar, den så kallade Doharundan, eller utvecklingsagendan från Doha, vars viktigaste mål är att stärka utvecklingsländernas roll och deras förmåga att

[1]Ingressen i Gatt-avtalet (1947).

dra nytta av den internationella handeln och hjälpa dem att bekämpa fattigdom. Utvecklingsagendan från Doha baserades från början på principen om ett samlat helhetsåtagande[2] och pågår fortfarande.

Trots att EU stödde inledandet av en bred och ambitiös runda har förhandlingarna kört fast i viktiga frågor, främst avseende marknadstillträde. De mest betydande skillnaderna ligger mellan å ena sidan de stora tillväxtekonomiernas ståndpunkter och å andra sidan industriländernas eller blockens ståndpunkter i fråga om hur det internationella handelssystemet bör omstöpas.

I februari 2017 trädde 2013 års avtal om förenklade handelsprocedurer i kraft. Det var det första multilaterala handelsavtalet som ingicks inom ramen för WTO.

Vid den 11:e ministerkonferensen (MC11) i december 2017 gjorde likasinnade grupper av WTO-medlemmar gemensamma uttalanden om att påskynda diskussionerna om e-handel, utveckla en multilateral ram för underlättande av investeringar, inrätta en arbetsgrupp för mikroföretag samt små och medelstora företag och påskynda de pågående samtalen om inhemsk reglering av handeln med tjänster. De plurilaterala förhandlingarna inom ramen för initiativen till gemensamt uttalande är öppna för alla WTO-medlemmar.

Vid MC12 i juni 2022 nådde WTO:s medlemmar en historisk överenskommelse om att avskaffa ohållbara fiskesubventioner, efter över 20 års förhandlingar. Avtalet var ett avgörande steg mot att säkerställa att hållbarhet är det centrala målet för fiskesubventionerna och att de inte skadar haven och fiskbestånden, eftersom dessa är oumbärliga för försörjningen för kustsamhällen runt om i världen. Avtalet om fiskesubventioner trädde i kraft den 15 september 2025. Detta måste följas upp av en överenskommelse om de återstående delar som krävs för att uppfylla det mandat som fastställs i FN:s mål 14.6 för hållbar utveckling om att förbjuda skadliga fiskesubventioner i hela världen.

Sedan februari 2024 har initiativet till gemensamt uttalande om den inhemska regleringen på tjänsteområdet blivit bindande för 55 medlemmar. Förhandlingarna inom ramen för initiativet till gemensamt uttalande om underlättande av investeringar för utveckling slutfördes också framgångsrikt i februari 2024 och stöds för närvarande av 127 WTO-medlemmar, främst utvecklingsländer och minst utvecklade länder. Syftet med detta initiativ är att utveckla ett globalt avtal om underlättande av investeringar för utveckling för att förbättra investerings- och affärsklimatet och göra det lättare för investerare i alla sektorer av ekonomin att investera, bedriva sin dagliga verksamhet och utöka sin verksamhet. Nästa steg är att införliva detta avtal i WTO:s regelverk (enligt bilaga 4 till avtalet om upprättande av WTO). Detta kräver ett enhälligt beslut, fastän vissa medlemmar fortfarande motsätter sig.

Vid MC14 tillkännagav 66 WTO-medlemmar (däribland 27 EU-medlemsstater) sin avsikt att ratificera avtalet om elektronisk handel innan det införs i WTO:s regelverk, vilket kräver konsensus bland alla WTO-medlemmar. WTO-medlemmarna kunde inte enas om att förlänga moratoriet för införande av tullar på elektroniska överföringar, som därför upphörde att gälla den 29 mars 2026. Sedan 2019 har EU efterlyst en permanent förlängning av moratoriet. Avtalet om elektronisk handel innehåller också

[2]Principen om ett samlat helhetsåtagande innebär huvudsakligen att ingenting är överenskommet förrän allt är överenskommet.

en bestämmelse om att inte tillämpa tullar på elektroniska överföringar av varor och tjänster.

TVISTLÖSNINGSMEKANISMEN

Ett av WTO:s främsta resultat är konsolideringen av tvistlösningsorganet, som har befogenhet att fatta beslut i handelstvister och att se till att besluten verkställs. Tvistlösningsmekanismen är ett system som fungerar på basis av i förväg fastställda regler som ger WTO:s medlemmar, oavsett deras politiska eller ekonomiska tyngd, en möjlighet att lämna in klagomål över påstådda överträdelser av WTO:s regler och att begära kompensation. Denna mekanism har lett till att länderna i mindre utsträckning använder ensidiga försvarsmekanismer, som i många fall gav upphov till motåtgärder från de berörda ländernas sida och ibland ledde till fullständiga handelskrig.

WTO:s system för tvistlösning har garanterat att de starkare medlemmarna inte väger tyngre än de svagare och tydliga regler har fastställts när det gäller motåtgärder. WTO:s överprövningsorgan har emellertid varit blockerat sedan december 2019 eftersom dess medlemmar har nått slutet på sina mandat och lediga tjänster inte har tillsatts. För att komma till rätta med denna situation inledde EU och dess medlemsstater, tillsammans med andra WTO-medlemmar, ett initiativ till en alternativ mekanism, det så kallade tillfälliga flerpartsarrangemanget för skiljedomsförfaranden, bestående av 10 skiljemän som behandlar överklaganden av WTO-panelrapporter inom ramen för det tillfälliga arrangemanget. Det tillfälliga arrangemanget trädde i kraft den 30 april 2020. Som ett alternativt system för att hantera tvister måste det åberopas individuellt av medlemmarna. För närvarande är 58 WTO-medlemmar (inklusive alla EU-medlemsstaterna) parter i det tillfälliga arrangemanget, vilket representerar 59,5 % av världshandeln. Samtidigt arbetar WTO-medlemmarna med att reformera WTO:s nuvarande system för tvistlösning.

Sedan WTO inrättades har EU varit en av de flitigaste användarna av dess tvistlösningsmekanism. Mellan 1995 och 2026 var EU involverad i 212 tvistlösningsärenden, varav 114 som klagande och 98 som svarande. I 222 andra fall har EU begärt status som tredje part, vilket gör det möjligt för WTO:s medlemmar att bevaka tvister som involverar andra parter. EU, som representeras av kommissionen, har också ofta strävat efter att förbättra och klargöra WTO-avtalen genom att begära beslut.

EU OCH WTO

EU har haft en central roll i utvecklandet av det internationella handelssystemet sedan andra världskriget och unionen är aktivt involverad i reformen av WTO.

Precis som Gatt (och därefter WTO) utformades EU ursprungligen för att undanröja tullhinder och främja handeln mellan medlemsstaterna. EU:s inre marknad byggde delvis på Gatts principer och metoder. EU har alltid varit en av de främsta befrämjarna av en effektiv internationell handel baserad på rättsstatsprincipen. Detta system bidrar till att garantera att företagen i EU har ett rättvist tillträde till utländska marknader och främjar därmed den ekonomiska tillväxten, både internt och i tredjeländer, framför allt i mindre utvecklade länder.

EU:s gemensamma handelspolitik är ett av de områden där unionen har exklusiv befogenhet. EU fungerar med andra ord som en enda aktör i WTO och företräds av kommissionen och inte av medlemsstaterna. Kommissionen förhandlar fram handelsavtal och försvarar EU:s intressen inför WTO:s tvistlösningsorgan för samtliga 27 medlemsstaters räkning. Kommissionen konsulterar och rapporterar regelbundet till rådet och parlamentet när det gäller innehåll och strategi i samband med multilaterala diskussioner.

DEN PARLAMENTARISKA KONFERENSEN OM WTO

Den parlamentariska konferensen om WTO anordnas av Europaparlamentet och Interparlamentariska unionen (IPU) och syftar till att stärka demokratin i världen genom att ge det multilaterala handelssamarbetet en parlamentarisk dimension.

Det första formella mötet för parlamentsledamöter i WTO går tillbaka till WTO:s ministerkonferens i Seattle i december 1999. Parlamentet och IPU enades 2001 om att samordna sina insatser för att få till stånd ett möte för parlamentsledamöter i samband med WTO:s ministerkonferens i Doha. Detta möte lade grunden till den nuvarande parlamentariska konferensen om WTO.

Konferensen utgör ett forum där parlamentsledamöter från hela världen utbyter åsikter, information och erfarenheter om internationella handelsfrågor. Deltagarna övervakar WTO:s verksamhet, främjar effektivitet och rättvisa inom WTO, främjar transparens i WTO:s förfaranden, verkar för att förbättra dialogen mellan regeringar, parlament och civilsamhälle, påverkar diskussionernas inriktning inom WTO och stärker de nationella parlamentens kapacitet i internationella handelsfrågor.

Den parlamentariska konferensen om WTO sammanträder under WTO:s ministerkonferenser och ibland mellan dessa. Den parlamentariska konferensen sammanträdde senast den 25 mars 2026, inför MC14.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Sedan Lissabonfördragets ikraftträdande blev parlamentet 2009 medlagstiftare i handels- och investeringsfrågor på samma villkor som rådet. Parlamentet godkänner ingåendet av internationella handelsavtal. Enligt artikel 218 i EUF-fördraget ska parlamentet ”omedelbart och fullständigt informeras i alla skeden” om förhandlingar om samt ingående och genomförande av internationella avtal.

Parlamentet bevakar utvecklingen av de WTO-tvister som involverar EU. Parlamentets utskott för internationell handel framför sina synpunkter på handelstvister genom betänkanden, offentliga utfrågningar och muntliga frågor till kommissionen och rådet. Parlamentet informeras omedelbart och fullständigt om förhandlingarna och kan anta ståndpunkter som EU:s förhandlare ska beakta. Det deltar i WTO:s ministerkonferenser som en del av EU:s delegation.

Detta faktablad har utarbetats av Europaparlamentets enhet för analys av och stöd till extern politik. Mer information finns på webbplatsen för utskottet för internationell handel.

Rasma Kaskina
04/2026